

УДК 347.4

ГУЙВАН П. Д.,
кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
професор Полтавського інституту бізнесу
Міжнародного науково-технічного університету
імені академіка Юрія Бугая

ПРАВОВА ВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Анотація. У цій науковій праці автором досліджено такий складовий елемент поняття «верховенство права», як правова визначеність. Підкреслюється, що визначеність має стосуватися насамперед правової норми як вихідного елемента юридичного регулювання. При цьому визначеність повинна досягатися як на стадії правотворення, так і на етапі правозастосування. Також приділяється увага дослідженню таких елементів цього принципу, як законність очікувань, неправомірність розширення дискреції в повноваженнях органів влади, неможливість застосування судами нечинних і офіційно не оприлюднених актів. Наводяться приклади порушення національними судами принципу правової визначеності, надаються відповідні пропозиції.

Ключові слова: правова визначеність, стабільність права, дискреційні повноваження.

Постановка проблеми. Сьогодні маємо констатувати, що наше національне правосуддя перебуває на значній відстані від загальноприйнятих європейських критеріїв справедливого судочинства. Такий висновок ґрунтується на численних рішеннях Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо порушення ст. 6 Конвенції під час здійснення судочинства. Варто звернути увагу, що рішення ЄСПЛ регулюють відносини та роз'яснюють ті правові позиції, які недостатньо врегульовані національним законодавством. Вони дають можливість прийняти рішення з урахуванням більш чіткого розуміння права особи на захист, права учасників на розумні строки розгляду справи в суді тощо. Усе це в сукупності дійсно посилює правову систему України та сприяє справедливому розгляду справ у суді [1, с. 49].

Одним із основних засад справедливого судочинства вважається принцип верховенства права. Він знаходить своє вираження в джерелах права Європейського Союзу й застосовується в практиці Європейського суду, тож має застосовуватися під час здійснення правосуддя в праві України в розгляді конкретних справ. Комісія за демократію через право (Венеці-

1 Щоправда, законність очікувань окремі зарубіжні дослідники кваліфікують як окремий самостійний принцип. Див. [18, с. 104–105].

йська Комісія) указує, що головним чинником під час здійснення правосуддя має бути верховенство права. Однією зі складових частин верховенства права є правова визначеність. Комісія вважає, що наразі є можливим консенсус стосовно обов'язкових елементів поняття «верховенство права», а також таких елементів поняття «Rechtsstaat», які є не лише формальними, а й субстантивними чи матеріальними (*materieller Rechtsstaatbegriff*). Цими елементами є законність, включаючи прозорий, підзвітний і демократичний процес введення в дію приписів права; юридична визначеність; заборона свавілля; доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; дотримання прав людини; заборона дискримінації та рівність перед законом [2, п. 41].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Принцип правової визначеності досліджувався такими науковцями, як Л. Богачова, Ф. Гаєк, С. Головатий, В. Кернз, М. Козюбра, Ю. Матвеева, Т. Назаренко, С. Погребняк, А. Приймак, А. Татам, Л. Ушакова, Л. Фуллер, Т. Хартлі, А. Хворостянкіна, С. Шевчук та ін. Та попри це, питання продовжує залишатися актуальним і дискусійним, адже принцип правової визначеності безпосередньо не закріплений у національному законодавстві. Тому його значущість для результативного правового регулювання визначається шляхом вивчення практики ЄСПЛ. Цей орган відносить принцип правової визначеності до багатоаспектних і загальноправових засад правосуддя [3, с. 290]. Навряд чи можна погодитися з тезою, зазначеною в науковій літературі, за якою елементи змісту принципу правової певності не тільки відомі кожному юристу, але й на інтуїтивному рівні зрозумілі навіть людям, що далекі від юриспруденції, бо саме в них укладені сподівання пересічного громадянина, який бажає бачити в законі надійний щит, а в державі – гаранта своєї безпеки [4, с. 4]. З огляду на те, що цей принцип об'єднує найрізноманітніші вимоги до якості закону й правозастосовної практики, його загальний характер і оцінка напрацьовуються прецедентною практикою ЄСПЛ, котра продовжує накопичуватися й аналізуватися. З урахуванням цього потребує подальшого доктринального оформлення концепція щодо ефективного використання принципу правової визначеності й адаптації його до українського правозастосовного механізму. На вивчення вказаної проблематики й спрямована наша праця. Із цією метою в ній проаналізовані різні позиції вчених, висловлені в літературі із цього питання, і напрацьовані певні узагальнення.

Метою статті є розгляд правової визначеності як складової частини принципу верховенства права.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепцію стосовно нерозривного зв'язку принципів правової визначеності та верховенства права поділяє більшість науковців, які досліджують це питання. Зокрема, у літературі вказується, що принцип правової визначеності, який сформульований у рішеннях європейських судів, є одним із найбільш важливих загальноєвропейських демократичних досягнень і необхідним елементом

нормативно-правової конструкції соціальної держави [5]. Будучи елементом такої правової засади, як верховенство права, визначеність права також не втрачає значення самостійного принципу. Тож можемо погодитися з тими дослідниками, котрі воліють кваліфікувати віднесення правової певності до складових частин верховенства права, що її слід розуміти не як правову дефініцію, а як європейську традицію, яка ґрунтується на демократичних чинниках.

Вимога визначеності – одна з найсуттєвіших, що пред'являються як до правових актів, так і до судових вердиктів. При цьому правова визначеність як елемент верховенства права постулюється в таких проявах: непопущність і нескасовуваність набутих законних прав (*vested rights*); законні очікування (*legitimate expectations*) – право особи розраховувати на сталість законодавства; незворотність закону й неможливість застосування закону до особи, яка не могла знати про його існування (*non-retroactivity*) [6, с. 130; 7, с. 153]. Деякі дослідники, крім указаних, до складових частин коментованого принципу відносять такі: право особи на використання зрозумілої мови в судовому процесі та правило позовної давності, згідно з яким не можна визнати документ незаконним, вимагати покарання або виконання зобов'язань після того, як збігли відведені для цього строки [8, с. 94]. З урахуванням зазначених проявів, які є різними взаємопов'язаними аспектами принципу правової визначеності, знаходить підтвердження теза про його багатогранність і загальність.

Традиційно основне дослідження засад цього принципу здійснюється стосовно визначеності норм права, позаяк останні є вихідною складовою частиною механізму правового регулювання. При цьому вказується, що визначеність норми є головним аспектом усього принципу. Вона становить неодмінну властивість права, принаймні писаного. Визначеність процесу створення та застосування правових норм забезпечує чіткість і злагодженість діяльності відповідних юридичних механізмів. Норма права постулюється як загальнообов'язкове формальне правило належної поведінки, що встановлюється та забезпечується державою, закріплене й оприлюднене в офіційних актах, спрямоване на регулювання суспільних відносин шляхом визначення прав і обов'язків їхніх учасників [9, с. 159]. Принцип визначеності норми права висуває до процесу правотворчості вимоги несуперечливості (тобто відсутності колізій, здатних дезорієнтувати суб'єкта в масиві законодавства) і стабільності правових норм, яку слід розуміти як відсутність частого внесення змін у нормативно-правові акти, оскільки інакше суспільні відносини не встигатимуть адаптуватися до нових нормативних умов [10, с. 322–323].

За позицією Венеційської Комісії, визначеність в якості ключового чинника фундаментального принципу верховенства права передбачає, що правові акти мають бути чіткими й точними, спрямованими на те, щоб забезпечити постійну прогнозованість ситуацій і правовідносин, що виникають [2, п. 46]. У доктрині також приділяється значна увага питанню

визначеності правового акта, наголошується, що визначеність становить собою реальність, у межах якої має перебувати все правове регулювання. Зокрема, запроваджене поняття «ясність» щодо визначеності правових норм, під якою розуміється простота й зрозумілість акта (правовий документ повинен бути створений так, щоб бути зрозумілим усім особам, на яких він поширюється) [11, с. 130]. С. Алексєєв підкреслює, що вища визначеність правової норми полягає в тому, що вона доведена до рівня формальної визначеності [12, с. 36]. Формальна визначеність норми права передбачає внутрішню певність, яка проявляється в змісті й обсязі прав і обов'язків, чітких указівок на наслідки її порушення [9, с. 160]. В якості принципу вона формулює вимоги до законодавця, установлює для нього конкретні межі, за якими виникає загроза настання правової непевності [13]. Іншими словами, створюючи новий правовий акт, законодавець мусить урахувувати наявний нормативний інструментарій, щоб запобігти майбутнім колізіям. Тож норма права відповідає принципу правової визначеності за умови її узгодження з системою діючого правового регулювання. Таким чином, визначеність права забезпечує передумови для його реалізації. Це гарантує учасникам правовідносин відсутність свавільних і непередбачуваних змін їхнього офіційно визнаного правового статусу, незмінність і стабільність взаємозв'язків, стійкість судових вердиктів.

Правова визначеність набула значення принципу міжнародного та національного права з прийняттям Європейської конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, а формулювання її змісту та сутності було зроблене шляхом тлумачення тексту Конвенції під час розгляду конкретних справ Європейським судом із прав людини, рішення якого згідно з українським законодавством є джерелом національного права, причому в сенсовому трактуванні, наданому ЄСПЛ. Із цього приводу Суд зазначає, що норма не може вважатися законом у розумінні положень п. 2 ст. 10 Конвенції, якщо вона не сформульована з точністю, достатньою для того, щоб громадянин міг регулювати свої дії; він має бути здатен, якщо це необхідно, за допомогою відповідної консультації передбачати в розумній за тих чи інших обставин мірі наслідки, до яких може призвести та чи інша дія [14, п. 41]. Отже, обмеження певного права, навіть у разі, коли воно відбувається відповідно до національного законодавства, може бути визнане неправомірним, якщо підстави обмеження викладені в законі таким чином, що це позбавляє особу можливості прогнозувати свою поведінку та передбачати її наслідки [15, с. 398].

Своє бачення правової визначеності навів також Конституційний Суд України. У рішенні від 22 вересня 2005 р. вказується, що «із конституційних принципів рівності й справедливості випливає вимога визначеності, ясності й недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування в правозастосовній практиці й неминуче призводить до сваволі» (абз. 2 підп. 5.4 п. 5 мотивувальної частини) [16]. Вищий орган конституційної юрисдикції

підкреслив, що невизначеність, нечіткість правової норми тягне за собою її неоднакове розуміння та тлумачення, що в практичній площині призводить до різного застосування. Визначеність правового регулювання має на меті запобігти будь-якому прояву сваволі щодо особи [17, с. 84]. Отже, визначеність норми права як невідемна її властивість покликана сприяти тому, щоб особа завжди мала змогу спрямовувати свою поведінку в такий спосіб, який відповідає вимогам норми на час учинення дії.

Прийнято вважати, що правова норма узгоджується з принципом визначеності, коли кожному суб'єкту зрозумілі правові наслідки свого діяння. Інакше кажучи, від правової певності акта залежить однакове розуміння, застосування й тлумачення правових приписів. Але крім вимог до визначеності правової норми, принцип правової визначеності в юридичній науці також розглядається в більш широкому аспекті й охоплює такі прояви, як непорушність і нескасовуваність набутих законних прав (*vested rights*); законність очікування (*legitimate expectations*) – право особи в своїх діях розраховувати на сталість законодавства, а отже, незворотність закону й неможливість застосування закону до особи, яка не могла знати про його існування (нечинність не оприлюднених у належний спосіб актів і неможливість їхнього застосування під час регулювання суспільних відносин). За цими критеріями принцип спрямований на досягнення розумної стабільності права, забезпечення реалізації законних очікувань особи та захисту всіх, хто у своїй діяльності керується легальними рішеннями й діями публічної влади.

У цьому контексті значну роль відіграє вимога визначеності судових рішень. Саме такий характер судових рішень зумовлює надання їм юридичної сили, бо тільки за цієї умови рішення здатні ефективно регулювати правовідносини [19, с. 55]. У правозастосуванні принцип визначеності вимагає, щоб нормативно-правові акти виконувалися; щоб мала місце практика уточнення (конкретизації) змісту нормативно-правових актів; щоб практикувалося одноманітне застосування закону; щоб рішення судів щодо застосування закону були остаточними й обов'язковими [20, с. 47-48]. Неможливість скасування остаточного судового рішення, яке набрало чинності, є однією з головних гарантій стабільного правового становища особи, адже судові вердикти повинні бути зрозумілі, чіткі та стабільні в часі. Європейський суд із прав людини, розкриваючи принцип правової визначеності під час перегляду остаточного рішення, неодноразово вказував, що цей принцип припускає те, що сторони не вправі домагатися перегляду остаточного й такого, яке підлягає виконанню, судового рішення лише з метою перегляду й винесення нового рішення у справі. Повноваження вищестоящих судів із перегляду повинні здійснюватися з метою виправлення судових помилок, неправильного відправлення правосуддя, а не для підміни нагляду. Перегляд не має розглядатися як замасковане оскарження, і одна лише можливість двох поглядів у справі не може служити підставою для перегляду [21, п. п. 51, 52].

Показовою в цьому відношенні прийнято вважати справу «Брумареську проти Румунії» (*Brumarescu v. Romania*), під час розгляду якої Суд підкреслив, що «право на справедливий судовий розгляд судом, яке гарантується п. 1 ст. 6 Конвенції, має тлумачитися в світлі преамбули до Конвенції, яка у відповідній частині свідчить, що принцип верховенства права є спільною спадщиною Високих Договірних Сторін. Одним з основних аспектів принципу верховенства права є принцип правової визначеності, який вимагає, крім іншого, щоб у разі винесення судами остаточного судового рішення воно не підлягало перегляду» [22, п. 61]. Сталість і незмінність остаточного судового рішення, що набуло чинності, забезпечується через реалізацію відомого принципу *res judicata*. Це словосполучення перекладається як «вирішена справа». Тож ще юристи римської доби, застосовуючи поняття *res judicata*, вважали, що справа вирішена по суті, усунута спірність чи невизначеність ситуації, і рішення є остаточним і незмінним. Керуючись цим усталеним підходом, остаточні рішення судів національної системи не повинні бути предметом оскарження. Системи, де є можливість скасовувати остаточні рішення, не базуючись при цьому на безспірних підставах публічного інтересу, і де допускається невизначеність у часі, несумісні з принципом юридичної визначеності.

Виходячи із цього, категорію *res judicata*, яка справедливо розглядається як рівнозначна остаточності рішення суду, що набрало чинності, слід вважати визначальною та такою, що гарантує незмінність установленого статусу учасників спору, і це визнано державою. Це забезпечує стійкість правозастосовних актів. Правова визначеність також полягає в тому, щоб остаточні рішення судів були виконані. У приватних спорах виконання остаточних судових рішень може потребувати допомоги з боку державних органів, аби уникнути будь-якого ризику «приватного правосуддя», що є несумісним із верховенством права.

Принцип правової визначеності серед інших складових частин, які забезпечують стабільність, сталість і незмінність правового регулювання та правозастосування, включає також і вимоги до необґрунтованого розширення дискреційних повноважень органів влади. Із цього приводу Венеційська комісія у своїй доповіді відзначила, що верховенству права суперечив би такий стан, за якого юридична свобода розсуду виконавчої влади надавалася б необмежено. У законі має бути визначена сфера будь-яких форм розсуду, а також те, як така свобода повинна здійснюватися, причому це має бути достатньо яким, щоб окрема особа була належним чином захищена від сваволі [2, п. 45]. ЄСПЛ у своїй прецедентній практиці часто підкреслює, що словосполучення «згідно із законом», яке використовується у ст. 6 Конвенції, не лише вимагає дотримання національного закону, а й стосується якості такого закону (справа «Барановський проти Польщі») [23, п. 52]. Суд нагадує, що національне законодавство має з достатньою чіткістю визначати межі та спосіб здійснення відповідного дискреційного права, наданого органам влади, щоб забезпечувати громадянам той міні-

мальний рівень захисту, на який вони мають право згідно з принципом верховенства права в демократичному суспільстві (справа «Доменічіні проти Італії») [24, п. 33].

Конституція України встановлює, що органи державної влади й органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ч. 2 ст. 19 Основного Закону). Але на практиці певні прогалини в законах компенсуються шляхом значного розширення обсягу дискреційних повноважень суб'єкта влади, а часом навіть за рахунок прийняття самим органом нормативних актів, у яких визначаються додаткові до встановлених законом повноваження. Приміром, Полтавська міська рада рішенням сесії від 31 січня 2017 р. сама себе наділила повноваженнями розпоряджатися майном і земельними ділянками, які належать співвласникам багатоквартирних будинків. Проте ст. 382 Цивільного кодексу України вказує, що всі власники квартир і нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку є співвласниками на праві спільної сумісної власності спільного майна багатоквартирного будинку. Спільним майном багатоквартирного будинку є приміщення загального користування (зокрема допоміжні), несучі, огорожувальні та несучо-огорожувальні конструкції будинку, механічне, електричне, сантехнічне й інше обладнання всередині або за межами будинку, яке обслуговує більше одного житлового або нежитлового приміщення, будівлі й споруди, які призначені для задоволення потреб усіх співвласників багатоквартирного будинку та розташовані на прибудинковій території, а також права на земельну ділянку, на якій розташований багатоквартирний будинок і його прибудинкова територія, у разі державної реєстрації таких прав. При цьому орган місцевого самоврядування скористався прогалиною в чинному законодавстві – відсутністю порядку державної реєстрації вказаного майна, отже, недосконалість норм права спровокувала прояви дискреції та потягла за собою необхідність вирішувати спір у судовому порядку [25].

Інший приклад подібного штибу – справа № 917/2333/15, яка розглянута господарським судом Полтавської області та переглянута судами апеляційної й касаційної інстанцій. При цьому всі суди застосували нормативний акт, який не повинні були застосовувати, якби вони керувалися принципом правової визначеності. Річ у тім, що суди першої, апеляційної та касаційної інстанцій усупереч цьому принципу обґрунтували свої рішення Порядком визначення та відшкодування територіальній громаді міста Лубни в особі Лубенської міської ради збитків, заподіяних унаслідок порушення вимог земельного законодавства, затвердженим рішенням Лубенської міської ради 14 лютого 2014 р. Але вказаний документ прийнятий усупереч наявним в органі місцевого самоврядування повноваженням, отже, він не може застосовуватися судами. Унаслідок його прийняття орган місцевого самоврядування встановив для самого себе як суб'єкта матеріальних відносин з іншими особами у сфері земельних відносин додат-

кові права, не передбачені чинним законодавством. Конституція України й інші закони чітко вказують, що органи місцевого самоврядування діють у межах визначеної для них компетенції. У всіх законодавчих актах не надано повноважень місцевим радам щодо прийняття спеціальних положень, які б установлювали додаткові обов'язки суб'єктів на конкретній території та додаткові права для самого себе як органу місцевого самоврядування порівняно з тими, що визначені законодавством України. Це й зрозуміло, адже якщо мислити інакше, то будь-який орган міг би своїм розпорядчим актом установлювати для самого себе додаткові права у відносинах, у яких він бере участь. Але національні суди вкотре знехтували правилом щодо справедливості судочинства, бо, на жаль, у своїй діяльності продовжують керуватися не приписами Конвенції, а виключно ідеологією захисту інтересів органів влади [26]. Подібний підхід є незаконним, а невиправданому самовільному збільшенню обсягу дискреційних повноважень органів виконавчої влади може запобігти вимога винятково законодавчого закріплення їхніх повноважень [27, с. 21; 28, с. 6].

Висновки. З викладеного можемо зробити певні висновки. Принцип правової визначеності як невідємна складова частина принципу верховенства права найбільше проявляється у вимогах до визначеності норм права, як на етапі їх створення, так і застосування. Можна зі впевненістю стверджувати, що лише за єдності цих чинників, які визначають статистику та динаміку правого регулювання, може бути забезпечено правову визначеність, що гарантуватиме стабільність і сталість відносин, діяльності держави та суспільства. Маємо зазначити, що українські законодавчі та правозастосовні органи ще досить далекі від європейських правил щодо застосування принципу правової визначеності у своїй діяльності. Значну увагу слід приділити посиленню вимог до визначеності судових рішень. Їхня невизначеність часто пояснюється недостатнім рівнем фахової кваліфікації окремих осіб, і саме на усунення цього недоліку мають спрямовуватися зусилля держави. У практичній площині правозастосовні органи мусять усвідомити, що визначений характер судових рішень є обов'язковою передумовою набуття ними юридичної сили.

Під час здійснення правосуддя слід, зокрема, урахувувати, що самостійне встановлення собі повноважень певним владним органом, до компетенції якого віднесена участь у конкретних правовідносинах, є неприпустимим. Засобами, за допомогою яких невиправдане розширення дискреції в повноваженнях органів влади можна звести до мінімуму, є вдосконалення норм права, їх конкретизація й деталізація. Суди також не вправі застосовувати правові акти «заднім числом» і такі акти, які не були в належний спосіб офіційно оприлюднені, що наразі, на жаль, часто трапляється, особливо на користь суб'єктів влади. Тільки в разі реального застосування вимог щодо правової визначеності рішення правозастосовного органу здатні ефективно регулювати суспільні відносини.

Література:

1. Драч І. Не можна заради єдиного викриття злочину спонукати особу до його вчинення / І. Драч // Збірник виступів. Українська Гельсинська спілка з прав людини «Precedent UA – 2015». – К. : КВІЦ, 2015. – С. 49–52.
2. Доповідь № 512/2009 Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційської комісії) «Верховенство права», Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-ukr).
3. Пресняков М. Конституционный принцип справедливости : юридическая природа и нормативное содержание : дис. ... докт. юрид. наук ; спец 12.00.02. / М. Пресняков. – Саратов, 2009. – 467 с.
4. Дикарев И. Принцип правовой определенности и законная сила судебного решения в уголовном процессе : [монография] / И. Дикарев. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2015. – 175 с.
5. Ушакова Л. Принцип правовой определенности как элемент нормативно-правовой конструкции социального государства / Л. Ушакова. – С. 1–12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rusrand.ru/Dokladi2/Ushakova.pdf>.
6. Магрело М. Концепт «законних очікувань» і принцип юридичної визначеності: причинно-наслідковий чи симбіотичний зв'язок? / М. Магрело // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 3. – С. 127–135.
7. Матвеева Ю. Принцип правовой определенности как один из аспектов верховенства права / Ю. Матвеева // Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку : збірник статей. – К., 2010. – С. 153.
8. Татам А. Право Європейського Союзу / А. Татам ; [пер. з англ.]. – К. : Абрис, 1998. – 424 с.
9. Теория государства и права : [учебник для вузов] / отв. ред. В. Перевалов. – М. : Норма, 2006. – 496 с.
10. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні / С. Шевчук. – К. : Реферат, 2007. – 640 с.
11. Кашанина Т. Юридическая техника : [учебник] / Т. Кашанина. – М. : НОРМА-ИНФРА-М, 2011. – 496 с.
12. Алексеев С. Общая теория права. Курс в двух томах / С. Алексеев. – Т. 1. – М. : Юридическая литература, 1981. – 361 с.
13. Дербышева Е. Принцип правовой определенности как требование определенности нормы права / Е. Дербышева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://e-notabene.ru/lr/article_21970.html.
14. П. 41 рішення ЄСПЛ від 22 жовтня 2007 р. у справі «Лендон, Очаковскі-Лоран і Жюлі проти Франції» (заява № 21279/02) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.article19.org/resources.php/resource/2585/en/ecthr:-london,-otchakovsky-laurens-and-july-v-france>.
15. Коруц У. Принцип правовой определенности как элемент права на справедливый судебный розгляд у контексті практики Європейського суду з прав людини / У. Коруц // Часопис Київського університету права. – К., 2012. – № 3. – С. 395–399.
16. Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 р. № 5-рп/2005 (справа про постійне користування земельними ділянками) № 1-17/2005

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05>.
17. Гультай М. Правова визначеність у рішеннях Конституційного Суду України / М. Гультай, І. Кияниця // Вісник Конституційного Суду України. – 2012. – № 5. – С. 83–93.
 18. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу / В. Кернз ; пер. з англ. – К. : Знання, 2003. – 381 с.
 19. Приймак А. Принцип правової визначеності: поняття й окремі аспекти / А. Приймак // Наук. записки нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія». – К., 2010. – Т. 103 : Юридичні науки. – С. 53–55.
 20. Погребняк С. Вимоги до нормативно-правових актів, які впливають з принципу правової визначеності / С. Погребняк // Вісник АПНУ. – 2005. – № 3(42). – С. 42–53.
 21. Рішення ЄСПЛ від 24 липня 2003 р. у справі «Рябих проти Російської Федерації» (заява № 52854/99) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.echr.ru/documents/doc/new/003.htm>.
 22. Рішення ЄСПЛ від 28 жовтня 1999 р. у справі «Брумареску проти Румунії» (заява № 28342/95) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eurcourts.in.ua/Article.asp?AIdx=307>.
 23. Рішення ЄСПЛ від 28 березня 2000 р. у справі «Барановський проти Польщі» (Baranowski v. Poland), заява № 28358/95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.legal-tools.org/doc/30bd1a/pdf/>.
 24. Рішення ЄСПЛ від 15 листопада 1996 р. у справі «Доменічіні проти Італії» (Domenichini v. Italy), заява № 15943/90 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.refworld.org/docid/3ae6b6d810.html>.
 25. Справа № 554/2104/17. Архів Октябрського районного у м. Полтаві суду за 2017 р.
 26. Справа № 917/2333/15. Архів Господарського суду Полтавської області за 2015 р.
 27. Козюбра М. Принцип верховенства права та вітчизняна теорія й практика / М. Козюбра // Українське право. – 2006. – № 1. – С. 15–23.
 28. Ботнаренко О. Дискреція в слідчій діяльності: юридико-психологічні особливості : автореф. дис. ... канд. юрид. наук ; спец. 19.00.06 «Юридична психологія» / О. Ботнаренко. – К., 2010. – 16 с.

Гуйван П. Д. Правовая определенность как составная часть принципа верховенства права

Аннотация. В научной работе автором исследован такой составной элемент понятия «верховенство права», как правовая определенность. Подчеркивается, что определенность должна касаться, в первую очередь, правовой нормы как исходного элемента юридического регулирования. При этом определенность должна достигаться как на стадии правотворчества, так и на этапе правоприменения. Также уделено внимание исследованию таких элементов этого принципа, как законность ожиданий, неправомерность расширения дискреции в полномочиях органов власти, невозможность применения судами недействующих и официально не обнародованных актов. Приведены примеры нарушения национальными судами принципа правовой определенности, предоставлены соответствующие предложения.

Ключевые слова: правовая определенность, стабильность права, дискреционные полномочия.

Huivan P. Legal certainty as an integral part of the principle of the rule of law

Summary. In this scientific work, the author has studied such a constituent element the concept of the «rule of law» as legal certainty. It is emphasized that certainty should concern, first of all, the legal norm as the initial element of legal regulation. At the same time, certainty must be achieved both at the stage of lawmaking and at the stage of law enforcement. Attention is also paid to the study of such elements of this principle as the legitimacy of expectations, the illegitimacy of the expansion of discretion in the powers of the authorities, the inability of the courts to apply non-active and not officially promulgated acts. Examples of violations by the national courts of the principle of legal certainty are provided, and relevant proposals are provided.

Key words: legal certainty, stability of law, discretionary powers.